

CSORBA Béla

· az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának nyugalmazott magyar nyelvi
· lektora
· csorbabelal@gmail.com

VOLT EGYSZER EGY MESEVITA

There Was Once a Debate Over Fairy Tales

Bila jednom jedna rasprava o bajkama

1956-ban az Újvidéki Rádió egyik magyar nyelvű meseadaptációja kapcsán a *Magyar Szó* napilapban vita indul arról, vajon a mese károsan vagy hasznosan befolyásolja-e a gyermeki pszichét, hiszen világa ellenkezik mind a szocializmus materialista világnézetével, mind a modernitás korának tudományos-technikai fejlődést misztifikáló ideológiájával. A mese mint műfaj rádiós adaptációjának módszertani kérdéseit a vitázók tulajdonképpen alig érintik, annak ellenére, hogy a szemük előtt játszódik le ennek folyamata, sőt a hozzászólók között van, aki maga is tevékenyen részt vesz annak megteremtésében. Az idő távolából úgy tűnik, hogy a mese – az „igazi mese” – emancipációja volt a tét, s az ideologikum uralma elleni csendes lázadás zajlott, mintegy utórezgéseként azoknak a vitáknak, amelyek a jugoszláv irodalmi életben jórészt már korábban lezajlottak. Miközben a mesének a gyermeki lélekre gyakorolt pozitív hatását voltaképpen egyik vitázó sem vonta kétségbe, a mesék többnyire alapvetően konfliktusos szerkezetét érintve akadt, aki nem tudott vagy nem is akart bizonyos mérvű osztályharcos szemlélettől megszabadulni, ami persze nem feltétlenül kellett, hogy belső meggyőződésből fakadjon, inkább a politikai hatalom vélt vagy valós elvárásainak kívánt megfelelni. A mese (és azt emlegetve alapvetően a népmesére gondoltak, annak műfaji sokrétűsége figyelembevétele nélkül) „mágikus” világának fontosságát védelmezve azonban a mesékhez alapvetően mégiscsak hozzárendelt didaktikai funkciót olykor mintha túlhangsúlyozták volna.

Kulcsszavak: mese, mesejáték, Újvidéki Rádió, Magyar Szó, Hoffmann Mária, Kek Irén, Fehér Ferenc, Kepe István, M. Bona Júlia, valóság, csodás elem, a feloldódás költészete, nevelés

Teljesen feledésbe merült a vajdasági magyarok egyetlen napilapjának hasábjain 1956 őszén zajlott, a résztvevők, illetve a lap szerkesztői által egy idő után „mesevitának” nevezett eszmecsere, amely egy, az Otthon – család – gyermek rovatban szeptember 29-én közölt, stílusa alapján érezhetően

pszeudo olvasói véleménnyel (Panaszlevél, *Magyar Szó*, 1956. szeptember 29., 4.) indult. Ebben „Zolika nagymamája R.” elmondja, hogy újabban felfigyelt unokája különös viselkedésére, de utána lopakodott a kertbe, s kiderítette az okát.

„Hát képzeljék! Az én kisunokám ott ült, mereven nézte a kezében lévő tűt és közben olyanokat mondott, hogy: abrakadabra, meg mit tudom én, még mit. Ezt végigcsinálta mindegyik túvel. Majd csalódottan elindult befelé.

Bevallottam neki, hogy kilestem, és akkor, mintha gát szakadt volna fel, elsírta kis szíve bánatát.

A rádióban hallotta, hogy valami Diagnózis doktort túvé varázsoltak, és a tűt elvesztették. És azt mondták a gyerekeknek, hogy próbálják elmondani a varázsszavakat annak a túnek, amellyikkel a nagymamájuk varr, hátha szerencsájük lesz és meglelik a Diagnózis doktort.

Hát ez lenne, amit meg akartam írni. És most arra kérem Magukat, mondják meg a Noviszádi Rádió gyermekműsor összeállítóinak, ne tanítsák az én unokámat ilyen butaságra.

Mert az kicsi, még mindent elhisz.”

„Nagymama Zolikája” ugyanabban a rovatban egy héttel később válaszolt a „Szerkesztő Bácsinak” (Zolika panaszlevele, *Magyar Szó*, 1956. október 6., 4.) Ellenvéleményét egyetlen, „hétéves korához” képest valódi műremeknek tekinthető többszörösen összetett mondatban indokolja. Mivel újságíróink efféléket újabb időben ritkán alkotnak, érdemes egészében idézni.

„Nagymamám esténként lefekvés előtt mesélni is szokott a rádium kisu-gárzásáról, mert tudja, hogy nem bírom sokáig hallgatni és hamar elalszom, pedig én sokszor úgy tettem, mintha már aludnék, mert tudtam, hogyha nyitva tartom a szemem, akkor folytatni fogja a Bikini-szigetcsoportnál végrehajtott atombomba-robbantási kísérletekkel és a gamma- meg az alfasugarak elemzésével, amiről sokáig azt hittem, hogy a legérdekesebb mese, mert az én nagymamám mindig azt mondta, hogy a mese nem gyerekeknek való, hanem a felnőtteknek, mert a gyerek mindent elhisz, a felnőtt pedig nem hiszi el, de most már tudom, hogy vannak felnőttek, akik azt sem hiszik el, hogy mi, gyerekek mindent elhiszünk, mint ahogy én sem hiszem már el, hogy az én nagymamám tévedett, amikor egy óvatlan pillanatban hagyta, hogy meghallgassam a noviszádi gyermekrádió mesejátékát és így tudomást szerezzek arról, hogy van mese is a világon és rossz gyermekműsor-szerkesztők, akik még nem sajátították el a materialista meseszemléletet és olyan butaságot mondanak, hogy a mesében mese is van, meg varázslat is, és szeretném, ha erről meggyőznék az én nagymamámat, hogy eztán ne

Einstein atom-elméletéről meséljen lefekvés előtt, hanem a Piroska és farkas-ról, mert én kicsi vagyok bár, de jólesik Diagnózis doktort keresnem, még ha tudom is, hogy nem találok meg, mert csak a mesében él és szeretném, ha az én szívemben is élne a mese.”

Nem egyszerűen a vulgáris materializmussal szembeni iróniáról van itt szó, a „nagy mama” egyfajta modern természettudományos felsőbbrendűséget is képvisel, a szép, új világ politikai rendszerektől független modern dogmáját, a mindenható technikai fejlődésbe vetett hit kultuszát. Amivel viszont szemben áll a mese a maga varázslatosságával, melyre egyébként a 4–9 éves gyerekek a legérzékenyebbek – nyilván nem véletlen, hogy a fiktív levelek Zolikája éppen hétéves, hiszen a későbbiekben a legtöbb gyermek képzeletében már háttérbe szorul a mágikus világlátás, és felváltja azt a reális elemekből építkező konfliktusok és kalandok narratívái iránti érdeklődés. Egyelőre nem sikerült megállapítanom, hogy a mindkét szövegben említett Diagnózis doktort a „noviszádi gyermekrádió” melyik mesejátékában sikerült tűvé varázsolni, ugyanis a rádió 1956-ban bemutatott mesejátékaira vonatkozó bibliográfiai adattal nem rendelkezem. A vajdasági szerzők gyermekhangjátékaira vonatkozó legfontosabb információkat az 1953–54-es évadtól kezdve publikálták, ezzel szemben a bemutatott mesejátékokra visszautaló legkorábbi adat 1959–60 (ARGYELÁN 1970a: 15). Nem nyújt támpontot a rádió hullámhosszain bemutatott mesejátékok jegyzéke sem – ez már tartalmazza a Vajdaságon kívüli szerzők műveit is –, azonban abban azt találjuk, hogy e műfaj első produktumának bemutatója 1958. november 12-én volt (ARGYELÁN 1970b: 77). Elképzelhető az is, hogy korábban a feldolgozásra került mesejátékokat a gyermekhangjátékok közé sorolták be, és a számomra ismeretlen szerző beazonosításra váró művét közöttük kell keresni. Ennek ismerete fontos volna ugyan, de a mese és a mesefeldolgozások kérdése körül kibontakozó vita lényege enélkül is megragadható. Abból a néhány tartalmi vonatkozású támpontból, ami a napilapban közölt két fiktív levélből kihámozható, Diagnózis doktor története nem népmese-feldolgozás, sem hagyományos didaktikus tanmese, inkább az ún. modern műmesék nevelési szándékkal rádióra írt vagy adaptált egyik példája lehetett, akár összhangban a kor bontakozó modern művészeti törekvéseinek demitologizáló s – talán – deheroizáló törekvéseivel (vö. SAJKO 1974: 183–184). Vélelmezhető, hogy ez bizonyos fajta értetlenséget és ellenállást válthatott ki egyrészt azok körében, akik a sematikus materialista világgéphez, és/vagy a túlzottan didaktikus tanmesék módszeréhez ragaszkodtak. Ez természetesen csak feltevés annak alapján, hogy a *Magyar Szó* hasábjain naivitásba csomagoltan felvetett ízlésbeli, esztétikai és nevelésmódszertani probléma a kor korlátozott vajdasági magyar szellemi erőteréhez képest jelentős visszhangot váltott ki.

Legelőször HOFFMANN Mária (1928–1997) hozzászólása jelent meg (A mese és a gyermek, 1956. október 16., 4.). Szerzője hosszú évtizedekig a Gyermekrádió munkatársa volt – valószínűleg már cikke megírása idején is –, a hatvanas években négy mesejátéka is a műsorba került (ARGYELÁN 1970b: 119). Gyermekkorai emlékeit visszaidézve a mese szükségességét azzal indokolja, hogy anélkül „szegény marad a gyermek képzeletvilága”. A mese „gyönyört, szórakozást” nyújtó aspektusára is rámutat, majd így folytatja: „A mesének azonban nemcsak ez a célja, hanem tanítani, nevelni is akar. A mesevilágban mindig küzdeni, harcolni kell az igazságért, célért és boldogságért. Hatalmas óriások, hétfejű sárkányok állják útját a mese hőségnek, de ő nem riad vissza a veszélytől, hanem erejével, bátorságával, furfangjával megküzd az ellenséggel. – Tanuljatok meg küzdeni – szól a mese a gyermekhez.” Elveti a földhözragadt vélekedést, miszerint a mese butítja a gyermekeket, s úgy vélekedik, hogy azok a jó és hasznos mesék, „amelyeknek magva a meseszerűség köntösébe öltöztetve is megegyezik a való élettel”, a valóság és a csodák világa közötti megegyezés mibenlétét azonban nem fejt ki bővebben.

FEHÉR Ferenc (1928–1989) hozzászólása megírásának idején (A mese-örökség felhasználásának kérdéséhez, 1956. október 23., 4.) már az Újvidéki Rádióban dolgozik, de mint a Testvériség-Egység Könyvkiadó volt munkatársa, ekkor már jelentős kultúrpolitikai tekintélyre is szert tett, ismert, fiatal költő, két önálló és egy műfordításkötettel a tarsolyában. Írásának már a címe is jelzi, hogy nem kíván megmaradni az eszmecsere kiindulópontjánál, számára evidencia a mese szerepe és szükségessége a gyermek érzelmi és tudati fejlődésében. Őt tulajdonképpen a népmese és a meseirodalom felhasználásának nevelési és kultúrpolitikai praxisa foglalkoztatja. „Nem élni ezzel a gazdag népi és írott örökséggel, bizonyos kategorikusan meseellenes, áltudományos, tehát képmutató »haladószelleműségből« kiindulva, elvetni mindent, ami a mereven értelmezett realitás határain túl van: nem volna több modern boszorkányégetésnél, kulturálatlanságunk fitogtatásánál.” Szükségesnek tartja ugyanakkor, hogy óvjon a „minden népi örökség iránt érzett oktalan áhítattól, elfogultságtól”, és arra figyelmezteti olvasóit, hogy „óriási mulasztás volna mindennapi nevelői munkánkban”, ha nem sikerülne „felvillantani a mese igazi értékét, esztétikai és társadalmi vonatkozásait”. Különösen ez utóbbit hangsúlyozza, s példaként az általa fordított és magyarul ekkoriban napvilágot látott Vladimir Nazor horvát költő *Veli Jožeját (Jozse, az óriás)* említi, „amely művészi megfogalmazása az isztriai nép évszázados szabadságvágyának és harcának a boszorkány képébe bújt álnok ellenséggel szemben”. Ez nehezen értelmezhető másként, mint hogy jöhetnek a varázsmesék, a tündérek és boszorkányok, ha mindez némi osz-

tályharcos szemlélettel párosul, illetve ha a gyermek megfelelő eligazítást kap: „A mese-örökség megismertetése, átadása gyermekeinknek fontos és felelősségteljes munka, s annál több elmélyülést, jó érzéket és tolmácsoló készséget feltételez, mivel a családi környezet, amely maga is legelőbb melegágya a mesének, ritkán ad magyarázatot, *helyes* magyarázatot a mesén elámuló gyermek kérdéseire.” [Kiemelés az eredetiben.] A helyes magyarázat pórázán tartott mese szorgalmazása mindazonáltal mégis tartalmazott affirmatív mozzanatot, hiszen attól Fehér csak azt tartotta károsabbnak a nevelőmunka szempontjából, ha a népmesei örökséget elhallgatják vagy mellőzik. Ugyanakkor rámutatott a korszerű vajdasági (magyar) meseirodalom megteremtésének sürgető szükségességére is.

Fehér Nador boszorkányával és az eszmei eligazítás szükségességével igyekezett menlevelet biztosítani a mese számára, KEK [Keck] Irén (1909–1975) rádiós műsorszerkesztő, az 1954-ben indult Rádióiskola első szerkesztője (SZILÁGYI 102–103) viszont direktbb utat választott.¹ Mozgalmi múlttal a háta mögött – a háború után politikai aktivista volt, írt a *Szabad Vajdaság*ba – később a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Tanácsának a tagja, Keck Zsigmondnak, a negyvenes évek egyik fontos ideológiai és politikai szereplőjének, későbbi Goli otok-i politikai elitéltnek a húga – tapasztalatai alapján úgy vélhette, a mese védelmében is legokosabb azonnal a marxizmus klasszikusaihoz fordulni. (Egyszer volt, hol nem volt... 1956. október 25., 4.) „A mese, az a mese, amelyben az erkölcsi szép győzedelmeskedik, nagyon hatásos eszköz s közvetlenül hat a gyermek kedélyére, érzelmeire. Paul Lafargue említi Marxról írt könyvében: »Mikor leányai még kicsik voltak, azzal rövidítette meg nekik a hosszú utat, hogy véget nem érő fantasztikus tündérmeséket mondott el, melyeket menet közben gondolt ki, és amelyeknek bonyodalmait az út hosszúságához mérten tovább bogozta és fokozta, úgyhogy a kislányok figyelés közben megfeledkeztek fáradtságukról.« Igen, mondjunk mesét gyermekeinknek. Persze nem azokra az oktató mesékre gondolok, amelyekben mi bölcsen levonjuk az erkölcsi tanulságot, hanem olyanokat, amelyekben a gyermek maga megérzi, mi a szép, mi a csúnya, mi a helyes, mi a rossz.” Nem hangsúlyozza ugyan, de voltaképpen Fehér Ferenc azon álláspontjával is vitázik, amely afféle eszmei közlekedési rendőri szerepet várna el a nevelőktől egy-egy mese helyes értelmezése érdekében. Kek Irén véleménye – hisz egykor tanítónő volt – tényleges tapasztalatokon és megfigyeléseken alapult, s noha ő is tesz egy gesztust a mesei konfliktusok „osztályharcos” leegyszerűsítése irányába (talán inkább csak azért, hogy védje a saját tézisét), mi is közelebb érezzük magunkhoz: „Nem baj, ha a gyermek még nem tudja felfogni, hogy pl. a népmesék sárkánya mögött ki

¹ A rá vonatkozó életrajzi adatokért Vékás Jánost illeti köszönet.

rejtőzik. Hogy miért mindig a megvetett »legkisebb fiú« a jó, a becsületes és a bátor. A gyerekek még nem tud azokról az időkről, amikor az elnyomott nép csak ilyen formában fejezhette ki a boldogabb, igazságosabb élet utáni vágyakozását. Elég, ha rokonszenvtől fűtött izgalommal örül a szemfüles, talpraesett, bátor sárkányölő fiú győzelmének. A népmesék hősei valahol nagyon messze, »az Óperenciás tengeren is túl«, elérhetetlen távolságban és valamikor nagyon-nagyon régen éltek, ma csak mesélünk róluk, de nevelő hatásuk építő és maradandó.” Ő az, aki a mesék nyelvi gazdagságára, a gyermeki kifejezőképesség fejlesztésében játszott pótolhatatlan szerepére is felhívja a figyelmet. Végső konklúziója: „Meséljünk a gyerekeinknek, gyönyörködtesük őket, szórakoztassuk és neveljük őket gondosan megválogatott mesével, mert az igazi, értékes mese a nevelés egyik leghatásosabb eszköze.”

KEPE István, „a noviszádi óvónőképző tanára” (Miért és mit meséljünk? – *Magyar Szó*, 1956. október 28., 7.) azonnal leszögezi, felesleges arról vitázni, kell-e a gyerekeknek mesélni vagy sem, hiszen ez éppoly magától értetődő, mint a játék vagy a táplálék iránti szükséglet. „Melyik az a képesség, amelynek a mese szolgál táplálékul?” – teszi fel a kérdést. „Elsősorban a képzelet vagy más néven: az alkotó gondolkodás. Ez az a képesség, amelynek a segítségével a felnőtt ember – a legegyszerűbb munkás és a legnagyobb feltaláló is – készítményét előre megtervezi, részekből célszerű egészet kombinál, képesség, amely nélkül nem lenne alkotás és haladás. Ezt a képességet már a kora gyermekkorban a játék is fejlesztgeti, és később a munka is állandóan növeli, de a mese mindezt tökéletes módon társadalmi tényekre támaszkodva végzi és közben a kisgyermeket erkölcsi megismeréshez vezeti.” Nem világos, hogy a szerző – aki különben a pszichológia, a logika és a filozófia népszerű oktatója volt, és a hatvanas években az újvidéki Moša Pijade Gimnáziumban is előadott – pontosan mit értett társadalmi tényeken, ezért azt is csak találgatni lehet, hogy azokra támaszkodva hogyan tudja a mese az alkotói képzeletet tökéletes módon fejleszteni. Kepe az ellentétek összecsapását tartja a mesék azon központi elemének, amely a gyermeki fantáziát leginkább megragadja. „A gyermeket az ellentéteknek a küzdelme annyira érdekli, hogy még az sem ábrándítja ki, ha előbb vagy utóbb megtudja, hogy a mesehős nem létezett a való életben. Ez teszi a mesét a felnőtt részére is érdekessé. A gyermek képzeletének foglalkoztatása és a jó meg a rossz megkülönböztetése a mese legfőbb célja. De e mellett a mesével még más célokat is megvalósítunk. A jó mese fejleszti a gyermek beszédképességét, figyelmét, növeli érdeklődését.” Kísérletet tesz a „jó mese” meghatározására is. Jó az a mese, amit a gyermek szívesen meghallgat, akár többször is, amelynek alap gondolatát külön magyarázat nélkül is megérti, és ha ez a felismerés „jó irányba tereli”. És természetesen „ha a mese a gyermeket gyönyörködteti”.

Egy hónap elteltével hozzászólt egy folklór iránt érdeklődő ember is, M. BONA Júlia (Miért adjunk a gyermek kezébe mesekönyvet?, 1956. október 30., 4.), a főiskolán Penavin Olga tanítványa, 1959-ben Szegeden Bálint Sándornál folytatta stúdiumait, 1956-ban maga is az Újvidéki Rádió munkatársa.² Szerinte „az atomkor küszöbén élő ember már nem igen tudja s nem is nagyon akarja a mesét megérteni és úgy átélni, mint valamikor létező kultúrát, mint igazi humánomot”. Úgy véli, a modern ember nem tudja vagy nem is akarja tudni, hogy a népmese elválaszthatatlan a régi paraszti értékrendtől és hiedelemvilágtól. A felnőtt ember kimaradt a „felnőtt mesék” bűvös köréből, azokat „lehetetlen, kitalált, hazug szemfényvesztésnek tekinti”, a gyermek viszont mint valódi történeteket, úgy éli azokat át. Nem világítja meg, pontosan mit is ért „felnőtt mesék”-en, másrészt alaptalanul általánosít, amikor meseellenes attitűddel vádolja a felnőttek társadalmát. Azonban a gyermek sem feltétlenül valódi világként éli át a meséket: már a 4-5 éves gyerekeknél is tapasztaljuk, hogy játék közben akár egy pillanat alatt is milyen könnyű számukra az átjárás a fiktív és a reális történés között. A gyermek számára, mondja Bona Júlia, a csoda még természetes, a mese maga a költészet, „fejleszti a gyermek képzeletvilágát s előkészíti az élet ezeregy lehetőségének befogadására, amelyben annyi, soha még csak meg nem álmodott technikai »csoda« születik.” Persze a népmese eredendően nem készít fel semmi effélére – ez már inkább a célzatosan megírt műmesék jellemzője, s ezekben az Újvidéki Rádió repertoárja is bővelkedett –, viszont a költészettel történt bizonyos mértékű azonosítás nem teljesen légből kapott, a harmincas években így gondolkodott a meseelmélet addigi legnagyobb magyar képviselője is, a „förlodódás költészetének” nevezve a mesét (HONTI 112). De a mese feléleszti a küzdelem vágyát és fejleszti az igazságosság szellemét, mondja Bona Júlia, ugyanakkor az álmélkodás és érdeklődés ösztönének a visszhangja, s ebből a gyerekekben és a költőkben több van, mint a felnőttekben. „A meséktől még egyetlen gyermek sem kótyagosodott meg, mint a rossz filmekről.” Végül kitér a nevelők már többek által érintett feladatára ő is, hangsúlyozva a pedagógiai tapintattal végzett irányítás és magyarázat szükségességét, „ha a gyermek kérdez...”

A „vita”, mint láttuk, egy irodalmi műmese rádiós adaptációjának apropóján indult, de elsősorban nem a mesének mint népköltészeti vagy folklór műfajnak a kérdéseire, hanem annak oktatási és nevelési, didaktikai szerepére irányult. A hozzászólók többségének álláspontjában sajátos kettősség dominált. Valamennyi megszólaló kiállt a mese védelmében, pozitív szerepét hangsúlyozva az érzelmi intelligencia, a kreativitás, a nyelvi kifejező-készség, a technikai újításokra való nyitottság, az etikai értékek elsajátítása

² Az életrajzi adatokat Pastyik Lászlónak és Vékás Jánosnak köszönhetem.

terén – sőt, némelyikük a súlykot elvetve, vagy csupán politikai mimikriből a társadalomkritikai nevelést is emlegette – viszont az előbbi tulajdonságoknál kevésbé hangsúlyozták, hogy a mese alapján véve és mindenképp fölött *mese*. (Hozzáteszem, a műfaji sokrétűségéből adódó különbségeket sem érintették, holott például nem minden típusnak természetes tartozéka a csodás elem). Ugyanakkor „...a mese nem is »nevel«. Nem valamilyen oktatás a jelentése” (VOIGT 351). Ami természetesen nem úgy értendő, hogy ki kéne dobni az iskolából, sem pedig úgy, hogy a meséknek, mesei konfliktusoknak nem lenne, nem lehetne etikájuk. Csakhogy az nem feltétlenül azonos a 20. (vagy 21.) századi iskolás erkölcsnemesítő szándékokkal. Mint láttuk, néhány hozzászóló a mese lényegi sajátosságai között említette a gyönyörködtetést is, és ez – újraolvasva a mesevitát – hatvan év elteltével is mindenképpen üdítő és maradandó felismerésnek tekinthető.

IRODALOM

- ARGYELÁN István 1970a. *Vajdasági szerzők gyermekhangjátékai és mesejátékai – Radio-igre i radio-bajke vojvođanskih autora*. Újvidéki Rádió–Radio Novi Sad, Újvidék–Novi Sad
- ARGYELÁN István 1970b. *Gyermekhangjátékok az Újvidéki Rádió műsorán – Radio-igre za decu na programu Radio-Novog Sada*. Újvidék–Novi Sad. [Tartalmazza a mesejátékok bibliográfiáját is 1958–59-től 1969–70-ig.]
- ARGYELÁN István 1974. *Gyermekhangjátékok és mesejátékok az Újvidéki Rádió műsorán. 1970–71., 1971–72., 1972–73. és 1973–74. évi idény – Radio-drame i radio-bajke za decu na programu Radio-Novog Sada. Sezona 1970–71., 1971–72., 1972–73. i 1973–74.* Kiadja az Újvidéki Rádió gyermekműsorának szerkesztősége – Izdaje Program za decu Radio-Novog Sada, Újvidék–Novi Sad
- HONTI János 1962. *A mese világa*. Magvető Könyvkiadó, Budapest
- SAJKO, Rosanda 1974. A gyermekhangjátékká formált modern mese. In: ARGYELÁN 1974, 181–191.
- SZILÁGYI Károly 2009. Hatvanéves az Újvidéki Rádió. *Aracs*, IX. évf., 4. 102–103.
- VOIGT Vilmos 2007–2009. *Meseszó*. Tanulmányok mesékről és mesekutatásról. Eötvös Loránd Tudományegyetem Néprajzi Intézete, Budapest

There Was Once a Debate Over Fairy Tales

On the occasion of a radio adaptation of a fairy tale in Hungarian in 1956, the daily newspaper “Magyar Szo” had begun a discussion whether a fairy tale has a harmful or beneficial effect on the child’s psyche. Namely, the world of fairy tales contradicts both the materialist view of socialism

as well as the mystification of scientific and technical progress in modern times. Discussion participants barely referred to methodological issues of radio adaptation of fairy tales as a literary expression, in spite of the fact that it was happening in their presence or even that they were the creators of it. From time distance, it seems that the real reason was the emancipation of fairy tales, “real fairy tales”, while in the same time there was a silent rebellion against the ruling ideology, as a subsequent turbulence after the discussions in Yugoslav literary life. Although the positive influence of fairy tales on the child’s psyche was not denied by any participant, some of them couldn’t or didn’t want to free themselves from observing the fairy tales through class struggle while they were analysing their the conflictuous structures. Of course, this attitude was not necessarily their conviction, it was more the subordination to the superiors or what they thought were the expectations of political representatives. Strongly defending the importance of the magic world of fairy tales (at the same time, repeating this expression, they basically meant just folk tales, without taking in consideration their multilayerism) while they were primarily overemphasising their didactic function.

Key words: fairy tales, radio adaptations, Radio Novi Sad, Magyar Szo, Maria Hofman, Iren Kek, Ferenc Feher, Istvan Kepe, Julia M. Bona, reality, elements of miracles, poetry of resolving, upbringing

Bila jednom jedna rasprava o bajkama

Povodom jedne radio adaptacije bajke na mađarskom jeziku 1956. godine, u dnevnom listu „Mađar So” pokrenuta je rasprava o tome, da li bajka štetno ili korisno utiče na dečju psihu. Naime, svet bajki protivureći kako materijalističkom pogledu u socijalizmu, tako i mistifikaciji naučno tehničkog napretka u moderno doba. Učesnici rasprave jedva dotiču metodološka pitanja radio adaptacije bajke kao književnog izraza, uprkos činjenici da se to događa u njihovom prisustvu, neki učesnici rasprave čak su i stvaraoci iste. Sa vremenske distance, čini se da je pravi razlog bila emancipacija bajke, „prave bajke”, i tekla je tiha buna protiv vladavine ideologikuma, kao naknadno podrhtavanje nakon rasprava u jugoslovenskom književnom životu. Dok pozitivni uticaj bajki na dečju psihu nijedan učesnik nije poricao, našli se neki koji su razmatranjem konfliktne strukture bajke nisu umeli ili hteli da se potpuno oslobode od posmatranja kroz klasnu borbu. Naravno ovo nije nužno proisteklo iz ubedenja, više je to bilo podilaženje pretpostavljenim ili stvarnim očekivanjima vlasti. Naglašeno braneći važnost magič-

nog sveta bajke (pri čemu često spominjajući taj pojam, u osnovi su mislili na narodne priče, ne razmatrajući višeslojnost istih dela) a u osnovi kao da su preneglašavali didaktičku funkciju.

Cljučne reči: bajke, radio adaptacije, Radio Novi Sad, Mađar So, Maria Hofman, Iren Kek, Ferenc Feher, Ištvan Kepe, Julia M. Bona, stvarnost, elementi čuda, pesništvo razrešavanja, vaspitanje

Beérkezés időpontja: 2018. 04. 30.

Elfogadás időpontja: 2018. 06. 21.